

## آسیب‌شناسی مراکز پژوهشی استان قم An Evaluation of the Performance of the Research Centers of Qom Province

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۲/۰۲/۱۷

تاریخ دریافت مقاله: ۹۱/۱۰/۰۶

Mehdi Pendar  
Reza Mohammadi  
Faranak Mokhtarian

مهدی پندار \*  
رضا محمدی \*\*  
فرانک مختاریان \*\*\*

**Abstract:** The current project was aimed to evaluate the performance of research centers of Qom in the aspects of internal processes, gained results and providing adequate conceptual framework about evaluation performance of these centers. The instrument of data gathering is the questionnaire which was prepared by the researcher. The research data were gathered through diffusion and gathering the research questionnaire in 7 research centers, and data analyzing has been conducted through descriptive statistics and growth indicators. The research results indicate strengths in the indicators such as approved and finished proposals, published papers in the internal valid journals, written books, involvement of faculty members in consulting post graduate students, holding scientific-professional workshops and publishing books and journals. However, indicators which related to the foreign conference papers, translated books, scientific speeches and discussion meetings as well as research honors in the international scientific and research-oriented festivals have gained undesirable qualification. Finally, the conceptual framework about the evaluation of the performance of these institutions has been presented.

**چکیده:** طرح حاضر با هدف ارزیابی عملکرد مراکز پژوهشی استان قم در بعد فرآیندهای داخلی، نتایج کسب شده و ارائه چارچوب ادراکی مناسب در خصوص ارزیابی عملکرد این مراکز به انجام رسیده است. ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته بوده است. داده‌های پژوهش از طریق توزیع پرسشنامه‌های تحقیق در ۷ پژوهشگاه گردآوری شده و تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش‌های آمار توصیفی و تعیین نرخ‌های رشد صورت گرفته است. نتایج پژوهش حاکی از وجود نقاط قوت در شاخص‌های مربوط به طرح‌های تحقیقاتی مصوب و خاتمه‌یافته، مقالات منتشرشده در مجلات معتبر داخلی، کتاب‌های تألیفی، مشارکت اعضای هیئت علمی در راهنمایی دانشجویان تحصیلات تکمیلی، برگزاری کارگاه‌های علمی تخصصی، گردهمایی‌های علمی و انتشار کتب و نشریات بوده است؛ با این حال، شاخص‌های مربوط به مقالات همایش‌های خارجی، کتاب‌های ترجمه‌شده، سخنرانی‌های علمی و جلسات مباحثه، و افتخارات پژوهشی در جشنواره‌های علمی و پژوهشی بین‌المللی، از وضعیت نامطلوبی برخوردار بوده است. در نهایت نیز چارچوب ادراکی مربوط به ارزیابی عملکرد این مراکز، ارائه شده است.

**واژگان کلیدی:** آسیب‌شناسی، ارزیابی عملکرد، مراکز پژوهشی استان قم

\* دانشجوی دکتری اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی

\*\* استادیار مرکز تحقیقات آزمون و ارزشیابی آموزشی سازمان سنجش آموزش کشور

\*\*\* کارشناس پژوهشی سازمان سنجش آموزش کشور (مسئول مکاتبات: Mokhtarian\_fa@ut.ac.ir)

## مقدمه

یکی از ویژگی‌های متمایز کننده زندگی فعلی با زندگی در زمان‌های گذشته، تفوق حضور فراگیر و گسترده سازمان‌های رسمی و پیچیده است (آلوکو<sup>۱</sup>، ۲۰۰۳: ۱۶۵). ضمن اینکه با توجه به اجتناب‌ناپذیر بودن چالش‌های حاصل از تغییرات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فناوری، برای سازمان‌ها (آئونگ لات<sup>۲</sup>، ۲۰۰۸: ۱). آنها برای بقاء در محیط رقابتی کنونی بایستی هوشمندانه‌تر، سریع‌تر و کم‌هزینه‌تر از هر زمان دیگری به فعالیت پردازند (دورگین<sup>۳</sup>، ۲۰۰۶: ۲). تغییرات استراتژیک و بهبود مستمر کیفیت، دو روی یک سکه هستند (لوریمر<sup>۴</sup>، ۲۰۰۶). وضعیت پژوهش در ایران، یکی از موضوعات اساسی در فرآیند توسعه کشور است؛ از این رو، می‌توان گفت که پیشرفت در هر زمینه علمی، به برنامه‌ریزی دقیق در زمینه‌های توسعه علمی نیاز دارد و توسعه علمی به برنامه‌ریزی دقیق در زمینه‌های مختلف علوم و توجه به روش‌های علمی وابسته است (صادقی، انوری، ۱۳۸۳: ۱۸۶)؛ با این حال، موانع مختلفی در امر تحقیق و پژوهش در کشور وجود دارد که از آن جمله، فقدان رابطه مستقیم بین مراکز پژوهشی و اجرایی و ضعف فرهنگ پژوهش را می‌توان متذکر شد (ایرانمنش، ۱۳۷۹: ۷۲)؛ از این رو، پژوهش حاضر سعی بر آن دارد تا با استفاده از دیدگاه سیستمی و رویکرد ارزیابی عملکرد به آسیب‌شناسی این مراکز پرداخته و تصویری از نقاط قوت و زمینه‌های نیازمند بهبود عملکردی آنها ارائه نماید.

## بیان مسأله

مراکز پژوهشی از جمله منابع اطلاعاتی جامعه محسوب شده و از آنها انتظار می‌رود که طیف وسیعی از فعالیت‌های پژوهشی را در قالب تولید دانش در سطوح بنیادی، توسعه‌ای و کاربردی، پروژه‌های پژوهشی، ترجمه و تألیف کتب و مقالات، تنظیم گزارش‌های پژوهشی، برگزاری کنفرانس، سمینار و... به انجام رسانند. پژوهش و توسعه که اخیراً توجه بسیاری را به خود جلب نموده است فعالیت‌های مختلفی را از مرحله تفکر، ابداع، بهبود کمی و کیفی تولید و روش‌های آن تا کاربردهای مختلف در جهت تأمین نیروی انسانی را در بر می‌گیرد (بختیاری، ۱۳۷۶: ۴۳۵). ملاحظه می‌شود

1. Aluko
2. Aung Latt
3. Durgin
4. Lorimer

که این امور، جز در سایه مدیریت اثربخش و کارای مراکز پژوهشی میسر نمی‌شود. آسیب‌شناسی مدیریت این مراکز از آنجا اهمیت می‌یابد که بخش اعظم پژوهش‌های علمی مورد نیاز جامعه علمی و اجرایی توسط این مراکز به اجرا درآمده و نتایج ارائه شده از سوی آنان، مبنای تصمیم‌گیری، سیاستگذاری و برنامه‌ریزی سازمان‌ها و مراکز علمی و اجرایی جامعه محسوب می‌شود؛ لذا وجود هرگونه خلل و کاستی در فعالیت‌های سیستماتیک مدیریتی مراکز پژوهشی، این مراکز را با اختلال مواجه ساخته و کیفیت تولیدات و خدمات آنها را تحت‌الشعاع قرار خواهد داد؛ از این رو، در پژوهش حاضر با سؤال‌های ذیل مواجه هستیم:

۱. عملکرد مراکز پژوهشی استان قم در بعد فرآیندهای داخلی چگونه است؟
۲. عملکرد مراکز پژوهشی استان قم در بعد نتایج کسب شده چگونه است؟
۳. چارچوب ادراکی مناسب در خصوص ارزیابی عملکرد مراکز پژوهشی چه است؟

در بررسی پژوهش‌های به عمل آمده، مشخص شد که اثربخشی مدیریت در مراکز پژوهشی استان قم در قالب پایان‌نامه کارشناسی ارشد مورد بررسی قرار گرفته است. با این وجود، پژوهشی با قلمرو موضوعی حاضر در دسترس نبوده و مشخص نیست که چارچوب آسیب‌شناسی مدیریت مراکز پژوهشی استان قم از چه وضعیتی برخوردار است؛ لذا نتایج پژوهش حاضر، ضمن بهره‌گیری از نگرش سیستمی در تصریح این امر، می‌تواند به عنوان گامی در بهبود مدیریت این مراکز قلمداد شود.

### پیشینه تحقیق

شاید یکی از مهم‌ترین فعالیت‌ها در زندگی اجتماعی بشر امروز را بتوان مدیریت دانست. در عصر حاضر به مدد این فعالیت است که مأموریت‌ها و اهداف سازمان‌ها تحقق می‌یابند، از منابع و امکانات موجود بهره‌برداری می‌شود و توانایی و استعداد انسان‌ها از قوه به فعل درمی‌آید (الوانی، ۱۳۸۳: ۱۷). مدیریت در سازمان‌ها از جمله بنیادی‌ترین عناصر علوم رفتاری کاربردی محسوب می‌شود که به مدد آن، کمیت و کیفیت منابع انسانی و مادی به حداکثر قابلیت‌های خود دست یافته یا به گونه‌ای غیراثربخش به فعالیت می‌پردازد (رابینز و دی‌سنزو، ترجمه اعرابی و همکاران، ۱۳۸۲: ۳۲). بنابراین، مدیریت کارآمد و اثربخش مراکز پژوهشی، مطمئناً به توسعه کمی و کیفی پژوهش و توسعه علمی کشور کمک شایانی می‌نماید. سؤال اساسی که در

اینجا بایستی به آن توجه کرد این است که علی‌رغم اینکه تمدن صنعتی ایران در قبل و بعد از اسلام سیر صعودی داشته است، چرا در زمان حاضر رو به نزول گذاشته است؟ سهم ایران در صد سال گذشته در پیشبرد مرزهای دانش نو و گسترش و توسعه فناوری در جهان بسیار اندک و ناچیز بوده است؛ ضمن اینکه در ارتباط با انتشار مقالات نیز می‌توان ملاحظه کرد که از کشورهای نظیر ترکیه، مصر، نیجریه و عربستان عقب‌تر هستیم (محمدی و همکاران، ۱۳۸۶).

امروزه کمترین تردیدی نسبت به ضرورت ارزیابی عملکرد از سوی نظریه‌پردازان حوزه سازمان و مدیریت و سیاستگذاران وجود ندارد. این امر تا حدی است که بسیاری از صاحب‌نظران وجود داشتن یا نداشتن نظام ارزیابی عملکرد مؤثر و کارآمد را با حیات و مرگ یک سازمان در ارتباط مستقیم می‌دانند (در حاشیه دومین همایش ملی مدیریت عملکرد نظارت بر عملکرد مدیران، ۱۳۸۴)، و بیان می‌شود که در خصوص کشف حقیقتی در مورد یک نظام یا سیستم بایستی به رویه ارزیابی آن نظام توجه کرد؛ لذا ارزشیابی باید جزء جدانشدنی نظام مدیریت باشد. همچنین ارزشیابی باید به عنوان یکی از اجزای کلیدی در مدیریت راهبردی و توسعه مراکز پژوهشی مدنظر قرار گیرد، و اگر یک مرکز پژوهشی در نظر دارد که پویا، یادگیرنده و در حال پیشرفت و بهبود باشد بایستی فرآیند ارزیابی در چرخه مدیریت توسعه سازمانی را مدنظر داشته و آن را در فرهنگ سازمان، درونی نماید؛ بنابراین، ارزیابی باید بر کارکردهای گوناگون مدیریت اشراف داشته باشد؛ یعنی ارزیابی باید به عنوان یک زیرنظام از مراکز پژوهشی از ابتدای اندیشیدن درباره طرح یک مرکز طراحی شود و استقرار یابد تا بتوان از تحقق رسالت، مأموریت و هدف‌های ویژه مراکز اطمینان یافت (بازرگان، ۱۳۷۴). دانستن اینکه یک مدیر تا چه حد خوب برنامه‌ریزی می‌کند، سازمان‌دهی می‌کند، نیروی انسانی تأمین می‌کند و رهبری و نظارت را به طور شایسته انجام می‌دهد، راهی است که از طریق آن می‌توان اطمینان یافت که مدیران عملاً به گونه‌ای اثربخش مدیریت می‌نمایند یا خیر (کیوانی و آراسته، ۱۳۸۳: ۵۷۷)؛ بنابراین، می‌توان گفت مبنای مدیریت و برنامه‌ریزی علمی و اصولی مراکز، بایستی مبتنی بر اطلاعات و داده‌های صحیح و معتبر و شناخت علمی و دقیق از کلیه جوانب تأثیرگذار بر عملکرد مراکز باشد؛ از این رو، در پژوهش حاضر سعی بر آن است تا از طریق تبیین چارچوب ارزیابی عملکرد مدیران مراکز پژوهشی زمینه‌های ارتقای اثربخشی و کارایی آنها فراهم شود.

پژوهش‌های مختلفی در خصوص آسیب‌شناسی پژوهشی به انجام رسیده است. برای مثال، قراخانو و آقاعلی‌نژاد (۱۳۷۹) پژوهشی را در خصوص بررسی و ریشه‌یابی موانع و مشکلات پژوهش در تربیت بدنی و علوم ورزشی در دانشگاه‌های کشور به انجام رسانده و عوامل بازدارنده پژوهش در ۵ دسته شامل عوامل فردی، اجتماعی، حرفه‌ای تخصصی، سازمانی، اداری، امکاناتی تجهیزاتی و مالی اقتصادی را مورد شناسایی قرار داده‌اند. صادقی (۱۳۷۰) نیز به بررسی مشکلات تحقیق در رشته‌های علوم انسانی از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم انسانی دانشگاه اصفهان در سال‌های ۱۳۶۹ و ۱۳۷۰ پرداخته است. در پژوهش او، عوامل پیچیدگی انسانی، فراهم نبودن امنیت شغلی و رفاه اقتصادی کافی، کمبود بودجه تحقیق و نارسایی در تخصیص آن در تحقیقات انسانی، فقدان مراکز تحقیقاتی فعال، پایین بودن جایگاه تحقیقات انسانی، تراکم برنامه‌های درسی، فراهم نبودن ابزار و امکانات تحقیقی و عدم هماهنگی سازمان‌های تحقیقاتی (دانشگاه‌ها) به عنوان مشکلات اساسی تحقیقات انسانی مورد تأیید قرار گرفته است. شمسایی گلسفیدی (۱۳۷۳) نیز در پژوهشی به بررسی عوامل بازدارنده و تنگناهای مربوط به فعالیت‌های علمی پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشکده‌های کشاورزی کشور پرداخته است. نتایج حاصله از بررسی نظرات اعضای هیئت علمی دانشکده‌های کشاورزی، عوامل ذیل را به عنوان عوامل بازدارنده فعالیت‌های علمی پژوهشی مورد شناسایی قرار داد: وجود موانع برای شرکت در سمینارهای خارج، مشکل بهره‌مند شدن از فرصت مطالعاتی، کمبود مواد مصرفی مورد لزوم در تحقیق. سهرابی (۱۳۷۲) نیز به بررسی مشکلات موجود در انجام پژوهش از نظر اعضای هیئت علمی دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی ایران پرداخته است. نتایج پژوهش، حاکی از وجود مشکلات آزمایشگاهی، کارگاهی، کتابخانه‌ای، فقدان نظام متمرکز تحقیقاتی و شناخت ناکافی مدیران از مشکلات تحقیق است. فرهودی و بسته‌نگار نیز در پژوهشی به ارائه مدل ارزیابی عملکرد واحدهای پژوهشی مبادرت نموده‌اند. در این تحقیق، تلاش شده است که در راستای اهداف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و از طریق مطالعه پیشینه، شناسایی مدل‌های موجود ارزیابی عملکرد واحدهای پژوهشی، شناسایی ویژگی‌های واحدهای پژوهشی، شناسایی نیاز ذی‌نفعان ارزیابی، بررسی، نقد و اصلاح شاخص‌های موجود یک مدل ارزیابی عملکرد برای واحدهای پژوهشی ارائه شود. نتیجه این مطالعات و بررسی‌ها به طراحی ۳ معیار کلان، ۹ زیرمعیار و ۴۲ شاخص منجر شد؛ به طوری که معیارها و

زیرمعیارهای مدل عبارتند از: معیار مدیریت شامل زیرمعیارهای منابع انسانی، منابع مالی و برنامه‌ریزی راهبردی. معیار دستاوردها شامل زیرمعیارهای دستاوردهای دانشی، دستاوردهای فناوری، دستاوردهای مالی و میزان تحقق اهداف و در نهایت معیار نتایج شامل زیرمعیارهای اثربخشی در جامعه و موقعیت علمی. شایان ذکر است که نظرسنجی‌ها نشان داده است که مدل طراحی شده می‌تواند به طور یکسان در واحدهای پژوهشی مورد مطالعه، فارغ از نوع تحقیقات و رشته علمی مورد فعالیت آنها، به کار رود. در این مدل، معیارها طبق نظر خبرگان و صاحب‌نظران اولویت‌بندی شده‌اند که بترتیب عبارتند از: اثربخشی در جامعه، موقعیت علمی، منابع انسانی و برنامه‌ریزی راهبردی با اولویت یکسان، دستاوردهای دانشی، میزان تحقق اهداف و دستاوردهای فناوری با اولویت یکسان، منابع مالی و دستاوردهای مالی. ارزیابی عملکرد مؤسسات پژوهشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری سال ۱۳۸۳ نیز توسط رحمانی (۱۳۸۵) به اجرا درآمده است. ارزیابی مذکور، بر مبنای شاخص‌های مؤثر در کارایی مراکز تحقیقاتی به انجام رسیده و نقاط قوت نسبی این مراکز را از نظر منابع انسانی، عملکردی و منابع مالی می‌سنجد و کمبودها و کاستی‌ها را نشان می‌دهد. بخش ارزشیابی آموزشی سازمان سنجش آموزش کشور نیز در سال ۱۳۸۷ آسیب‌شناسی ارزیابی کلان عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری را در خصوص: تناسب شاخص‌های عمومی با مأموریت حوزه‌ها، اشراف بر محورها و شاخص‌های ابعاد عمومی، نقاط قوت و ضعف کمیته ارزیابی عملکرد، دلایل عدم اجرای فراگیر ارزیابی عملکرد در وزارت متبوع، نقاط قوت و ضعف سازمان سنجش به عنوان متولی ارزیابی عملکرد، نقاط قوت و ضعف شاخص‌های اختصاصی، و پیشنهادها به منظور اجرای اثربخش ارزیابی عملکرد، به اجرا درآورد.

در پژوهشی دیگر، موهان با استفاده از روش تحلیل پوششی داده‌ها عمل مراکز پژوهشی دولتی را ارزیابی نمود. در اینجا مراکز پژوهشی به عنوان سیستم‌هایی در نظر گرفته شدند که از دروندادها و بروندادهایی برخوردار می‌باشند. روش تحلیل پوششی داده‌ها نیز به منظور ارائه یک روش‌شناسی برای تحلیل و ارزیابی عملکرد مراکز پژوهشی مورد استفاده قرار گرفت، و در نهایت، مدلی ارائه شد که سنجش‌هایی را مطرح نموده و اهدافی را برای بهبود عملکرد این مراکز مطرح می‌ساخت؛ ضمن آنکه، این مدل می‌تواند به عنوان ابزاری در برنامه‌ریزی راهبردی مراکز پژوهشی مورد

استفاده قرار گیرد (موهان<sup>۱</sup>، ۲۰۰۵). نوازیك و آندروود (۱۹۹۵) نیز شاخص‌های ارزیابی عملکرد مؤسسات آموزش عالی را در ۵ دسته: سنجه‌های بهره‌وری (انتشارات مجلات، ارائه در کنفرانس‌ها)، تألیف یا ویراستاری کتاب‌ها، مشارکت اعضای هیئت علمی در پژوهش، تعهد گروه‌های آموزشی به پژوهش و در نهایت، پاداش‌ها و پرداخت‌های پژوهشی مورد بررسی قرار دادند (نوازیك<sup>۲</sup> و آندروود<sup>۳</sup>، ۱۹۹۵).

### اهداف تحقیق

**هدف کلی:** تبیین مؤلفه‌های آسیب‌شناسی مراکز پژوهشی استان قم و چارچوب ادراکی آن با تأکید بر مدیریت مراکز.

### اهداف جزئی:

۱. ارزیابی عملکرد مراکز پژوهشی استان قم در بعد فرآیندهای داخلی؛
۲. ارزیابی عملکرد مراکز پژوهشی استان قم در بعد نتایج کسب شده؛
۳. ارائه چارچوب ادراکی مناسب در خصوص ارزیابی عملکرد مراکز پژوهشی.

### روش پژوهش

از آنجا که در تحقیق حاضر سعی شده است که به بررسی و توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص توجه و کمک شود، می‌توان پژوهش حاضر را از نوع تحقیقات کاربردی به شمار آورد. در تقسیم‌بندی تحقیقات برحسب نحوه گردآوری داده‌ها نیز می‌توان آن را از نوع تحقیقات توصیفی و در زیرمجموعه تحقیقات پیمایشی به حساب آورد (سرمد و همکاران، ۱۳۸۱: ۸۱). جامعه آماری پژوهش، کلیه مراکز پژوهشی شهر قم را شامل می‌شود. در خصوص نمونه پژوهش، با توجه به مشکلات دسترسی به مراکز پژوهشی و محدودیت‌های زمانی، از روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شده و ۷ مرکز پژوهشی که در دسترس بوده‌اند مورد توجه قرار گرفته‌اند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش پرسشنامه است. ویژگی فنی اعتبار محتوایی ابزار اندازه‌گیری نیز مورد توجه قرار گرفته و با استفاده از نظرات متخصصان، این جنبه به

---

1. Mohan  
2. Nowaczyk  
3. Underwood

صورت کامل رعایت شده است. پرسشنامه مورد استفاده، به بررسی عملکرد مؤسسات پژوهشی استان قم پرداخته و بر حسب نتایج عملکردی این مؤسسات، نقاط قوت و ضعف این مؤسسات را مشخص می‌سازد. ۱۵ سؤال در پرسشنامه درج شده و دو سؤال بازپاسخ را نیز شامل می‌شود. نظر به لزوم بررسی عملکرد پژوهشگاه‌ها در طول سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۷، داده‌های عملکردی مد نظر بوده و طیف‌بندی در پرسشنامه لحاظ نشده است. پرسشنامه ارزیابی عملکرد مراکز پژوهشی از الگوی طراحی پرسشنامه ارزیابی عملکرد مؤسسات پژوهشی تابعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تبعیت کرده است؛ ضمن اینکه با توجه به تجربه و تخصص مجریان و نیز ارتباط آنها با افراد صاحب‌نظر در حوزه ارزیابی عملکرد مؤسسات پژوهشی، از روایی محتوایی استفاده شده است. تجزیه و تحلیل در سطح توصیفی و تعیین نرخ‌های رشد صورت گرفته است. به منظور محاسبه نرخ رشد عوامل مورد ارزیابی نسبت به سال مبنا، (عملکرد ۳ سال گذشته)، ابتدا عملکرد پژوهشگاه‌ها و مراکز پژوهشی استان قم در خصوص شاخص / شاخص‌های ذی‌ربط در سال ۱۳۸۵ مورد توجه قرار گرفته و میانگین عملکرد ۳ سال گذشته هر شاخص نیز محاسبه شده و سپس میانگین عملکرد ۳ سال گذشته (سال مبنا) از سال ۱۳۸۵ کم شده و حاصل آن بر میانگین ۳ سال گذشته تقسیم شده، و در نهایت عدد به دست آمده، مبین درصد تغییرات شاخص نسبت به سال مبنا بوده است.

### یافته‌ها

به منظور بررسی وضعیت دروندادها و فرآیندهای داخلی مراکز پژوهشی لازم است که شاخص‌های عمومی آنها تعریف شود. در اینجا عملکرد واحدهای پژوهشی بر مبنای استقرار محورهای اصلی آنها ارزیابی می‌شود. تقسیم‌بندی داخلی محورهای مذکور به این شرح است:

- محورهای دروندادی: به بررسی مستندات مربوط به برنامه‌های راهبردی مراکز پژوهشی و نیز وضعیت نیروی انسانی شاغل در این مراکز می‌پردازد.
- محورهای فرآیندی: وضعیت سیستم‌ها و روبه‌های کاری و نیز میزان متابعت از آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های کاری را شامل می‌شود.

با این وجود، به دلیل محدودیت زمانی موجود در گردآوری داده‌ها و نیز همکاری پایین مراکز پژوهشی در ارائه داده‌ها و اطلاعات، تنها به بررسی نتایج کسب شده آنها پرداخته شده است؛ همچنانکه نتایج مطلوب کسب شده آنها نیز می‌تواند گواهی بر



وضعیت مناسب فرآیندهای داخلی آنها باشد؛ به بیان دیگر، نتایج کسب شده این مراکز، که از طریق شاخص‌های اختصاصی بررسی شده‌اند، خود معلول علت‌هایی هستند که فرآیندها نامیده می‌شوند؛ لذا در اینجا، اثرات فرآیندهای داخلی مؤسسات پژوهشی از طریق بررسی نتایج آنها بررسی شده است.

با این همه، ذکر این نکته را نباید از نظر دور داشت که نتایج ارزیابی برخی از شاخص‌ها، مبین وضعیت نامطلوب یا نسبتاً مطلوب آنها بوده و می‌توان با تحلیل وضعیت این شاخص‌ها به نقاط ضعف فرآیندهای مؤثر بر آنها پی برد.

#### ۲. عملکرد مراکز پژوهشی استان قم در بعد نتایج کسب شده چگونه است؟

با توجه به اهمیت تدوین شاخص‌ها در هر گونه ارزیابی عملکرد، در این قسمت، برای ارزیابی عملکرد مراکز پژوهشی بر اساس مأموریت و اهداف آنها، شاخص‌های زیر مدنظر قرار گرفته است:

##### ۱. تعداد طرح‌های تحقیقاتی مصوب و فعال

در بررسی نسبت نرخ رشد این شاخص به میانگین چهارساله، ملاحظه می‌شود که نسبت به دست آمده در سال ۱۳۸۷، یعنی ۱,۴۷ طرح تحقیقاتی مصوب و فعال بنیادی، در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ به ترتیب ۱,۰۷، ۰,۸۳ و ۰,۶۳ بوده است. این نسبت در خصوص طرح‌های تحقیقاتی تحقیق و توسعه مربوط به سال ۱۳۸۷، یعنی ۱,۵ در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ به ترتیب ۱,۱۵، ۰,۸۰ و ۰,۵۴ و در خصوص طرح‌های تحقیقاتی کاربردی سال ۱۳۸۷، یعنی ۲,۷۴ در مقایسه با سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ نیز به ترتیب ۱,۱۲، ۰,۹۳ و ۰,۶۱ را نشان می‌دهد. این امر حاکی از آن است که تعداد طرح‌های تحقیقاتی مصوب از روند رشد صعودی برخوردار بوده و در سال ۱۳۸۷ نیز این روند ادامه یافته است.

##### ۲. تعداد طرح‌های تحقیقاتی خاتمه‌یافته

در بررسی نسبت نرخ رشد این شاخص به میانگین چهارساله، ملاحظه می‌شود که نسبت به دست آمده در سال ۱۳۸۷، یعنی ۱,۶۱ طرح تحقیقاتی خاتمه‌یافته بنیادی، در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ به ترتیب ۱,۲۰، ۰,۷۷ و ۰,۴۳ بوده است. این نسبت در خصوص طرح‌های تحقیقاتی تحقیق و توسعه مربوط به سال ۱۳۸۷، یعنی ۱,۶۴ در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ به ترتیب ۱,۱۵، ۰,۷۱، ۰,۴۹ و در خصوص طرح‌های تحقیقاتی کاربردی سال ۱۳۸۷، یعنی ۱,۵۸ در مقایسه با سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ نیز به ترتیب ۱,۱۴، ۰,۹۱ و ۰,۳۸ را نشان می‌دهد. این امر حاکی از آن است که تعداد طرح‌های تحقیقاتی خاتمه‌یافته از روند رشد صعودی برخوردار بوده و در سال ۱۳۸۷ نیز این روند ادامه یافته است.

### ۳. تعداد مقالات منتشر شده در مجلات معتبر داخلی

در بررسی نسبت نرخ رشد این شاخص به میانگین چهارساله، ملاحظه می‌شود که نسبت به دست آمده در سال ۱۳۸۷، یعنی ۰,۹۸ مقاله علمی - ترویجی در سال ۱۳۸۷، در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ بترتیب ۰,۷۲، ۱,۳۵ و ۰,۹۵ بوده است. این نسبت در خصوص مقالات منتشر شده علمی - پژوهشی سال ۱۳۸۷، یعنی ۱,۲۳ در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ بترتیب ۰,۸۵، ۱,۱۷ و ۰,۷۵ را نشان می‌دهد. این امر حاکی از وجود روند رو به رشد مقالات انتشار یافته است.

### ۴. تعداد مقالات منتشر شده در مجلات معتبر علمی خارجی

در بررسی نسبت نرخ رشد این شاخص به میانگین چهارساله، ملاحظه می‌شود که نسبت به دست آمده در سال ۱۳۸۷، یعنی ۰,۵۷ مقاله خارجی، در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ به ترتیب ۰,۸۶، ۰ و ۰,۵۷ بوده است؛ با این حال، تعداد مقالات خارجی ارائه شده در سال‌های مورد بررسی، بسیار پایین بوده است. این امر می‌تواند متأثر از دو عامل باشد: نبودن پایگاه اطلاعاتی روزآمد در خصوص مقالات خارجی یا عدم تمایل پژوهشگران به ارائه مقالاتی از این نوع؛ از این رو، با توجه به ضرورت بهره‌گیری پژوهشگاه‌ها از دانش روز و نیز اشاعه اطلاعات و یافته‌های آنها در سطوح ملی و بین‌المللی، لازم است که آنها توجه بیشتری به ارائه مقالات علمی خارجی مبذول نمایند.

### ۵. تعداد مقالات منتشر شده در همایش‌ها

در بررسی نسبت نرخ رشد این شاخص به میانگین چهارساله، ملاحظه می‌شود که نسبت به دست آمده در سال ۱۳۸۷، یعنی ۱,۸۸ مقاله همایش‌های داخلی در سال ۱۳۸۷، در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ بترتیب ۱,۰۳، ۰,۷۴ و ۰,۳۶ بوده است. این نسبت در خصوص مقالات همایش‌های خارجی سال ۱۳۸۷، یعنی ۱,۸۶ در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ بترتیب ۱,۵۶، ۰,۵۵ و ۰,۰۳ را نشان می‌دهد؛ با این حال، تعداد مقالات همایش‌های داخلی در مقایسه با مقالات همایش‌های خارجی در سطح بالاتری قرار داشته و لازم است که تمهیداتی در خصوص اطلاع‌رسانی این همایش‌ها و ترغیب پژوهشگران ارائه مقاله در آنها، فراهم شود.

**۶. تعداد کتب انتشار یافته**

در بررسی نسبت نرخ رشد این شاخص به میانگین چهارساله، ملاحظه می‌شود که نسبت به دست آمده در سال ۱۳۸۷، یعنی ۱,۲۸ کتاب تألیفی در سال ۱۳۸۷، در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ به ترتیب ۱,۱۴، ۰,۹۶ و ۰,۶۲ بوده است. این نسبت در خصوص کتاب‌های ترجمه‌شده سال ۱۳۸۷، یعنی ۰,۹۸ در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ به ترتیب ۰,۷۱، ۱,۵۱ و ۰,۸۰ را نشان می‌دهد. بررسی داده‌های مذکور حاکی از وجود روند رشد صعودی کتاب‌های تألیفی است؛ با این حال، تعداد کتاب‌های ترجمه‌شده، بسیار محدود بوده و لازم است که توجه بیشتری به انتشار این گونه کتاب‌ها مبذول شود.

**۷. تعداد طرح‌های پژوهشی خاتمه یافته**

در بررسی نسبت نرخ رشد این شاخص به میانگین چهارساله، ملاحظه می‌شود که نسبت به دست آمده در سال ۱۳۸۷، یعنی ۱,۶۶، در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ به ترتیب ۱,۲۴، ۰,۷۷ و ۰,۳۴ بوده است. این امر حاکی از روند رو به رشد انجام طرح‌های پژوهشی در سال‌های مورد بررسی بوده است.

**۸. تعداد اعضای هیئت علمی که در راهنمایی دانشجویان تحصیلات تکمیلی****مشارکت دارند**

در بررسی نسبت نرخ رشد این شاخص به میانگین چهارساله، ملاحظه می‌شود که نسبت به دست آمده در سال ۱۳۸۷، یعنی ۱,۴۸، در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ به ترتیب ۱,۱۴، ۰,۹۲ و ۰,۴۶ بوده است. این امر حاکی از روند رو به رشد مشارکت اعضای هیئت علمی در راهنمایی دانشجویان تحصیلات تکمیلی در طول سال‌های مورد بررسی بوده است.

**۹. تعداد اعضای هیئت علمی که در انجام تحقیقات در سایر مراکز علمی و****تحقیقاتی داخلی و خارجی همکاری داشته‌اند**

در بررسی نسبت نرخ رشد این شاخص به میانگین چهارساله، ملاحظه می‌شود که نسبت به دست آمده در سال ۱۳۸۷، یعنی ۱,۱۴، در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ به ترتیب ۱,۲۲، ۰,۹۲ و ۰,۷۱ بوده است؛ با این حال، وضعیت شاخص مذکور در سال ۱۳۸۷ حاکی از کاهش تعداد اعضای هیئت علمی همکاری‌کننده در انجام تحقیقات بوده و لازم است که تدابیری در خصوص افزایش تعاملات علمی و تحقیقاتی اعضای هیئت علمی با سایر مراکز پژوهشی فراهم شود.

**۱۰. تعداد اعضاء هیئت علمی یا محققانی که برای انجام تحقیقات از سایر مراکز****دعوت شده‌اند**

در بررسی نسبت نرخ رشد این شاخص به میانگین چهارساله، ملاحظه می‌شود که نسبت به دست آمده در سال ۱۳۸۷، یعنی ۱،۴۵، در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ به ترتیب ۱،۱۸، ۰،۸۹ و ۰،۴۸ بوده است. این امر حاکی از روند رو به رشد دعوت اعضاء هیئت علمی و محققان دعوت شده از سایر مراکز در طول سال‌های مورد بررسی بوده است.

**۱۱. تعداد کارگاه‌های علمی تخصصی برگزارشده**

در بررسی نسبت نرخ رشد این شاخص به میانگین چهارساله، ملاحظه می‌شود که نسبت به دست آمده در سال ۱۳۸۷، یعنی ۱،۲۶، در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ به ترتیب ۰،۸۹، ۱ و ۰،۸۴ بوده است. این امر حاکی از روند رو به رشد برگزاری کارگاه‌های علمی تخصصی در طول سال‌های مورد بررسی بوده است.

**۱۲. تعداد گردهمایی‌های علمی برگزارشده**

در بررسی نسبت نرخ رشد این شاخص به میانگین چهارساله، ملاحظه می‌شود که نسبت به دست آمده در سال ۱۳۸۷، یعنی ۱،۳۶، در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ به ترتیب ۱،۰۵، ۰،۸۵ و ۰،۷۴ بوده است. این امر حاکی از روند رو به رشد برگزاری گردهمایی‌های علمی در طول سال‌های مورد بررسی بوده است.

**۱۳. تعداد سخنرانی‌های علمی و جلسات مباحثه**

در بررسی نسبت نرخ رشد این شاخص به میانگین چهارساله، ملاحظه می‌شود که نسبت به دست آمده در سال ۱۳۸۷، یعنی ۰،۸۷، در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ به ترتیب ۱،۱۹، ۱،۱۲ و ۰،۸۲ بوده است؛ با این وجود، روند شاخص مذکور به صورت تناوبی بوده و در سال ۱۳۸۷ نیز تنزل یافته است؛ از این رو، لازم است که تمهیداتی به منظور بهبود وضعیت شاخص مذکور به انجام رسیده و تعاملات علمی اعضاء هیئت علمی مراکز پژوهشی از طریق ارائه سخنرانی‌های علمی و برگزاری جلسات مباحثه افزایش یابد.

**۱۴. تعداد رتبه‌ها و افتخارات پژوهشی اخذشده**

در بررسی نسبت نرخ رشد این شاخص به میانگین چهارساله، ملاحظه می‌شود که نسبت به دست آمده در سال ۱۳۸۷، یعنی ۰،۸۶، در مقایسه با نسبت سال‌های

۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ به ترتیب ۱،۱۴، ۱،۱۴ و ۰،۸۶ بوده است؛ با این وجود، در خصوص کسب رتبه‌ها و افتخارات پژوهشی در جشنواره‌های علمی و پژوهشی بین‌المللی، وضعیت نامطلوبی وجود داشته و لازم است که به پرورش قابلیت‌های علمی و پژوهشی اعضای هیئت علمی پژوهشگاه‌ها توجه بیشتری مبذول شود.

#### ۱۵. تعداد عناوین کتب و نشریات منتشر شده

در بررسی نسبت نرخ رشد این شاخص به میانگین چهارساله، ملاحظه می‌شود که نسبت به دست آمده در سال ۱۳۸۷، یعنی ۱،۰۸، در مقایسه با نسبت سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴ بترتیب ۰،۹۸، ۱،۱۲ و ۰،۸۲ بوده است. این امر حاکی از روند رو به رشد انتشار کتب و نشریات در طول سال‌های مورد بررسی بوده است. خلاصه نتایج ارزیابی مؤسسات پژوهشی در جدول زیر ارائه شده است.

جدول شماره (۱) خلاصه نتایج ارزیابی مؤسسات پژوهشی

| ردیف | متغیرهای مورد بررسی                              | ۱۳۸۷          | ۱۳۸۶ | ۱۳۸۵ | ۱۳۸۴ | میانگین چهار سال | نرخ                        | نرخ                        | نرخ                        | نرخ                        |      |
|------|--|---------------|------|------|------|------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|------|
|      |  |               |      |      |      |                  | رشد ۸۷ به میانگین چهار سال | رشد ۸۶ به میانگین چهار سال | رشد ۸۵ به میانگین چهار سال | رشد ۸۴ به میانگین چهار سال |      |
| ۱    | تعداد طرح‌های تحقیقاتی مصوب و فعال               | بنیادی        | ۱۶۹  | ۱۲۳  | ۹۶   | ۷۳               | ۱۱۵،۲۵                     | ۱،۴۷                       | ۱،۰۷                       | ۰،۸۳                       | ۰،۶۳ |
|      |  | تحقیق و توسعه | ۱۷۳  | ۱۳۲  | ۹۲   | ۶۲               | ۱۱۴،۷۵                     | ۱،۵۰                       | ۱،۱۵                       | ۰،۸۰                       | ۰،۵۴ |
|      |  | کاربردی       | ۳۱۶  | ۲۶۴  | ۲۱۹  | ۱۴۵              | ۲۳۶                        | ۲،۷۴                       | ۱،۱۲                       | ۰،۹۳                       | ۰،۶۱ |
| ۲    | تعداد طرح‌های تحقیقاتی خاتمه‌یافته               | بنیادی        | ۸۶   | ۶۴   | ۴۱   | ۳۳               | ۵۳،۵                       | ۱،۶۱                       | ۱،۲۰                       | ۰،۷۷                       | ۰،۴۳ |
|      |  | تحقیق و توسعه | ۹۰   | ۶۳   | ۳۹   | ۲۷               | ۵۴،۷۵                      | ۱،۶۴                       | ۱،۱۵                       | ۰،۷۱                       | ۰،۴۹ |
|      |  | کاربردی       | ۱۶۷  | ۱۲۱  | ۹۶   | ۴۰               | ۱۰۶                        | ۱،۵۸                       | ۱،۱۴                       | ۰،۹۱                       | ۰،۳۸ |
| ۳    | تعداد مقالات منتشر شده در مجلات معتبر داخلی      | علمی - ترویجی | ۱۹۳  | ۱۴۱  | ۲۶۶  | ۱۸۸              | ۱۹۷                        | ۰،۹۸                       | ۰،۷۲                       | ۱،۳۵                       | ۰،۹۵ |
|      |  | علمی - پژوهشی | ۳۷۹  | ۲۶۲  | ۳۶۱  | ۲۳۲              | ۳۰۸،۵                      | ۱،۲۳                       | ۰،۸۵                       | ۱،۱۷                       | ۰،۷۵ |
| ۴    | تعداد مقالات منتشر شده در مجلات معتبر علمی خارجی | ۱             | ۵    | ۰    | ۱    | ۱،۷۵             | ۰،۵۷                       | ۲،۸۶                       | ۰،۰۰                       | ۰،۵۷                       |      |
| ۵    | تعداد مقالات منتشر شده در همایش‌ها               | داخلی         | ۱۵۳  | ۸۴   | ۶۰   | ۳۹               | ۸۱،۵                       | ۱،۸۸                       | ۱،۰۳                       | ۰،۷۴                       | ۰،۳۶ |
|      |  | خارجی         | ۶۸   | ۵۷   | ۲۰   | ۱                | ۳۶،۵                       | ۱،۸۶                       | ۱،۵۶                       | ۰،۵۵                       | ۰،۰۳ |
| ۶    | تعداد کتب انتشار یافته                           | تألیف         | ۱۰۵  | ۹۴   | ۷۹   | ۵۱               | ۸۲،۲۵                      | ۱،۲۸                       | ۱،۱۴                       | ۰،۹۶                       | ۰،۶۲ |
|      |  | ترجمه         | ۱۱   | ۸    | ۱۷   | ۹                | ۱۱،۲۵                      | ۰،۹۸                       | ۰،۷۱                       | ۱،۵۱                       | ۰،۸۰ |

| ردیف | متغیرهای مورد بررسی  | ۱۳۸۷ | ۱۳۸۶ | ۱۳۸۵ | ۱۳۸۴ | میانگین چهار سال | رشد ۸۷ به میانگین چهار سال | رشد ۸۶ به میانگین چهار سال | رشد ۸۵ به میانگین چهار سال | رشد ۸۴ به میانگین چهار سال |
|------|--|------|------|------|------|------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|
| ۷    | تعداد طرح‌های پژوهشی خاتمه یافته   | ۳۸۵  | ۲۸۹  | ۱۷۸  | ۷۸   | ۲۳۲,۵            | ۱,۶۶                       | ۱,۲۴                       | ۰,۷۷                       | ۰,۳۴                       |
| ۸    | تعداد اعضای هیئت علمی که در راهنمایی دانشجویان تحصیلات تکمیلی مشارکت دارند                             | ۴۸   | ۳۷   | ۳۰   | ۱۵   | ۳۲,۵             | ۱,۴۸                       | ۱,۱۴                       | ۰,۹۲                       | ۰,۴۶                       |
| ۹    | تعداد اعضای هیئت علمی که در انجام تحقیقات در سایر مراکز علمی و تحقیقاتی داخلی و خارجی همکاری داشته‌اند | ۷۲   | ۷۷   | ۵۸   | ۴۵   | ۶۳               | ۱,۱۴                       | ۱,۲۲                       | ۰,۹۲                       | ۰,۷۱                       |
| ۱۰   | تعداد اعضای هیئت علمی و یا محققانی که برای انجام تحقیقات از سایر مراکز دعوت شده‌اند                    | ۴۷۱  | ۳۸۴  | ۲۸۹  | ۱۵۶  | ۳۲۵              | ۱,۴۵                       | ۱,۱۸                       | ۰,۸۹                       | ۰,۴۸                       |
| ۱۱   | تعداد کارگاه‌های علمی تخصصی برگزار شده   | ۷۲   | ۵۱   | ۵۷   | ۴۸   | ۵۷               | ۱,۲۶                       | ۰,۸۹                       | ۱,۰۰                       | ۰,۸۴                       |
| ۱۲   | تعداد گردهمایی‌های علمی برگزار شده   | ۱۱۶  | ۹۰   | ۷۳   | ۶۳   | ۸۵,۵             | ۱,۳۶                       | ۱,۰۵                       | ۰,۸۵                       | ۰,۷۴                       |
| ۱۳   | تعداد سخنرانی‌های علمی و جلسات مباحثه  | ۵۲۹  | ۷۲۲  | ۶۷۵  | ۴۹۵  | ۶۰۵,۲۵           | ۰,۸۷                       | ۱,۱۹                       | ۱,۱۲                       | ۰,۸۲                       |
| ۱۴   | تعداد رتبه‌ها و افتخارات پژوهشی ملی جشنواره‌های علمی و پژوهشی ملی                                      | ۶    | ۸    | ۸    | ۶    | ۷                | ۰,۸۶                       | ۱,۱۴                       | ۱,۱۴                       | ۰,۸۶                       |
|      | پژوهشی اخذ شده جشنواره‌های علمی و پژوهشی بین‌المللی  | ۰    | ۰    | ۰    | ۰    | ۰                |                            |                            |                            |                            |
| ۱۵   | تعداد عناوین کتب و نشریات منتشر شده  | ۹۲   | ۸۳   | ۹۵   | ۷۰   | ۸۵               | ۱,۰۸                       | ۰,۹۸                       | ۱,۱۲                       | ۰,۸۲                       |

### ۳. چارچوب ادراکی مناسب در خصوص ارزیابی عملکرد مراکز پژوهشی

چیست؟

همان گونه که در قسمت‌های قبل مطرح شد، در پژوهش حاضر، عملکرد مراکز پژوهشی بر مبنای فرایندها و نتایج مورد بررسی قرار گرفت؛ با این حال لازم است

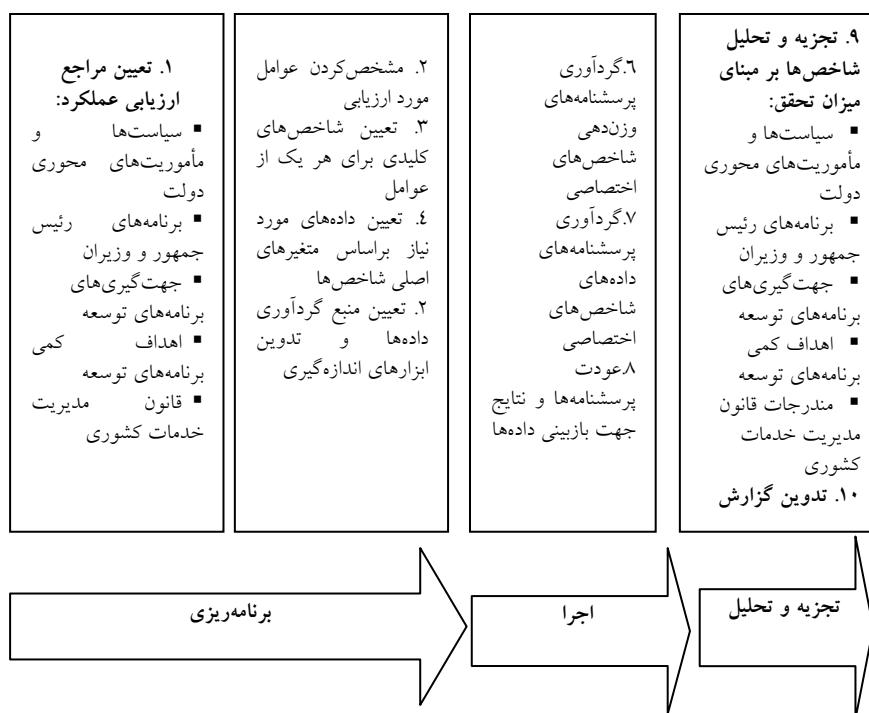
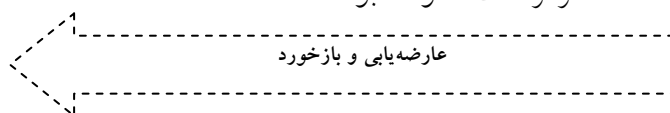
چارچوب مشخصی در خصوص ارزیابی آنها ارائه شود تا بر این اساس بتوان به تعالی و بالندگی این مراکز کمک نمود.

ارزیابی عملکرد به عنوان یک فعالیت رسمی و تحت مسئولیت یک سازمان دولتی در ایران در سال ۱۳۴۹ با تشکیل مرکز ارزشیابی در هیئت وزیران مورد توجه قرار گرفت. متعاقب آن، ارزشیابی عملکرد به فراخور وضعیت، در سطوح سازمانی متنوعی در معرض تغییرات زیادی قرار گرفت. ثبات ارزیابی عملکرد در سطح سازمانی را می‌توان مطرح شدن آن در قالب برنامه‌های تحول اداری تحت عنوان نظام‌های مدیریتی در سال ۱۳۸۱ دانست.

ارزیابی عملکرد در مفهوم کلان آن را می‌توان بدین گونه ترسیم کرد: فرآیند سنجش، ارزش‌گذاری و قضاوت در مورد خدمات دولتی که به منظور آگاهی از توان دستگاه‌های دولتی در پاسخگویی به نیازهای مردم و ایفای وظایف محوله این دستگاه‌ها به انجام می‌رسد. در این فرآیند سعی بر آن است که ضمن بهره‌گیری از اصول غایت‌مندی، تصمیم‌سازی، استمرار، تخصص‌مداری، مشارکت و جامعیت، شمای کاملی از وضعیت موجود نظام مورد ارزیابی فراهم شده و تمهیدات لازم به منظور افزایش کیفیت عملکردی و پاسخگویی آنها فراهم شود.

ضرورت ارزیابی عملکرد از آنجا آشکار می‌شود که نقش آن در مقایسه روند عملکرد دستگاه‌های اجرایی در دوره‌های متوالی به منظور تشخیص ظرفیت‌ها، توانایی‌ها و زمینه‌های بهبود و تعالی آنها، شناخت توانایی دستگاه‌های اجرایی در دستیابی به مأموریت‌ها و اهداف محوله، حصول اطمینان از انطباق عملکرد دستگاه‌های اجرایی با برنامه‌ها، سیاست‌ها، قوانین و سایر مستندات تعیین شده، اخذ بازخورد از میزان موفقیت و اثربخشی چشم‌انداز ۲۰ ساله، سیاست‌های کلان و برنامه‌های توسعه، و در نهایت، ایجاد زمینه‌های لازم برای استقرار نظام خود ارزیابی در دستگاه‌های اجرایی مورد ملاحظه قرار گیرد. با توجه به اینکه مراکز پژوهشی، از جمله واحدهای تابعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری محسوب می‌شوند، لذا بایستی رویه‌های ارزیابی عملکرد در آنها مستقر شده و منطبق با سیاست‌های کلی عملکرد وزارت متبوع باشد؛ از این رو، لازم است که نظام ارزیابی عملکرد به مثابه یک سیستم مورد توجه قرار گیرد و به تبع آن، درونداها، فرآیندها و برونداهای خاصی نیز برای آن متصور شود. هر چند در این پژوهش بر ابعاد اختصاصی ارزیابی عملکرد توجه شده است، اما لازم است که زیرساخت‌ها و یا به عبارت بهتر، قادرسازها و

توانمندسازها نیز مد نظر قرار گیرد؛ بر این اساس، نظام ارزیابی عملکرد مؤسسات پژوهشی، دارای دو بعد اختصاصی که بر تحقق اهداف و مأموریت‌های سیستم تأکید دارد، و عمومی که بر زیرساخت‌ها و توانمندسازهای لازم برای تحقق اثربخش و کارای اهداف متمرکز است، خواهد بود.



نمودار شماره (۱) چارچوب ادراکی ارزیابی عملکرد در مراکز پژوهشی

### جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

پژوهشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی به عنوان نهادهای تحقیق و توسعه علم، نقش مهمی در هدایت و راهبری پژوهش‌ها و تحقیقات در کشور را به عهده دارند. این مؤسسات، در صورت برنامه‌ریزی، اجرا، ارزیابی و بازخورد دقیق و شفاف می‌توانند



با انجام کارا و اثربخش مأموریت‌های خود در حوزه‌های پژوهشی و ارائه خدمات تخصصی، زمینه تحقق آنها را فراهم آورند؛ با این وجود، آنها زمانی قادرند به مأموریت‌های محوله خود جامه عمل پوشانند که کاستی‌های مربوط به فرآیندهای داخلی و نتایج خویش را شناسایی نموده و در جهت رفع آنها تلاش نمایند؛ چرا که نقاط ضعف و مشکلات موجود می‌توانند تا حد زیادی در روند فعالیت‌ها تأثیر گذاشته و ضمن ایجاد اختلال، انجام فعالیت‌ها و حصول به اهداف را با شکست مواجه نمایند. گام اول در این زمینه، شناخت وضعیت موجود با هدف شناسایی نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها و ترسیم چشم‌انداز و مسیر آینده و برنامه‌ریزی راهبردی برای رسیدن به آن است. حصول به این هدف نیز جز با ارزیابی دقیق و نظام‌دار میسر نیست.

در پژوهش حاضر نیز آسیب‌شناسی عملکرد مراکز پژوهشی از طریق ارزیابی عملکرد به انجام رسید. همچنین نتایج ارزیابی مراکز مذکور نیز مؤید روند روبه رشد و ثبات عملکردی در حوزه شاخص‌های مورد ارزیابی است. در مجموع، می‌توان گفت که پژوهشگاه‌ها و پژوهشگران برای دستیابی به جایگاه واقعی خود بایستی همواره در صدد شناخت و بهبود عملکرد خود باشند تا از این طریق بتوانند خدمات بیشتر و مفیدتری را در عرصه تولید و اشاعه دانش ایفا نمایند. خلاصه نتایج ارزیابی مراکز پژوهشی استان قم در جدول (۱۶) ارائه شده است. در خاتمه، محدودیت‌های فراوری پژوهش حاضر و پیشنهادهای منتج از آن را می‌توان به شرح زیر برشمرد:

#### محدودیت‌ها

۱. محدود بودن تعداد مؤسسات پژوهشی مورد بررسی و عدم امکان تعمیم نتایج به سایر مؤسسات استان مورد بررسی؛
۲. محدود بودن زمان اجرای پژوهش؛
۳. محدود بودن منابع علمی داخلی در خصوص آسیب‌شناسی عملکرد مراکز پژوهشی.

#### پیشنهادها

۱. تشکیل کمیته‌های ارزیابی عملکرد در پژوهشگاه‌ها و مراکز پژوهشی به منظور نهادینه‌سازی رویه‌های ارزیابی عملکرد در این مراکز؛

۲. توجه بیشتر به تعاملات بین‌المللی پژوهشگاه‌ها و نیز تدارک تمهیداتی به منظور حضور هر چه بیشتر پژوهشگران و مقالات پژوهشی آنها در مجامع بین‌المللی؛
۳. تعیین استانداردهای شاخص‌های ارزیابی عملکرد پژوهشگاه‌ها و مراکز پژوهشی؛
۴. طراحی مدلی به منظور ارزیابی عملکرد پژوهشگاه‌ها و مراکز پژوهشی؛
۵. استفاده از روش تحقیق کیفی و آمیخته در ارزیابی عملکرد پژوهشگاه‌ها و مراکز پژوهشی؛
۶. نهادینه‌سازی رویه‌های ارزیابی عملکرد فرآیندهای داخلی پژوهشگاه‌ها و مراکز پژوهشی با متابعت از رویه‌های معاونت توسعه مدیریت و ارزیابی عملکرد ریاست جمهوری.

## منابع

- ایرانمنش، محمد (۱۳۷۲). مشکلات تحقیقات در ایران. مجموعه مقالات همایش سراسری مراکز تحقیق و توسعه صنایع کشور. تهران: مرکز آموزش و تحقیقات صنعتی ایران.
- الوانی، سید مهدی (۱۳۸۳). مدیریت عمومی. چاپ بیست و یکم. تهران: نشر نی.
- بازرگان، عباس (۱۳۷۴). ارزیابی درونی و کاربرد آن در بهبود مستمر کیفیت آموزش عالی. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی. سال سوم. شماره ۳ و ۴.
- بختیاری، صادق (۱۳۷۶). جایگاه پژوهش در آموزش عالی و نقش آن در توسعه اقتصادی - اجتماعی. مجموعه مقالات نخستین سمینار آموزش عالی در ایران. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- بخش ارزشیابی آموزشی سازمان سنجش آموزش کشور (۱۳۸۷). گزارش آسیب‌شناسی ارزیابی کلان عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۸۷ (ابعاد عمومی و اختصاصی).
- در حاشیه دومین همایش ملی مدیریت عملکرد نظارت بر عملکرد مدیران (۱۳۸۴). تدبیر. سال چهاردهم. شماره ۱۵۸.
- رابینز، استیفن پی، دی سنزو، دیوید ای. مبانی مدیریت. چاپ دوم. ترجمه سید محمد اعرابی، محمدعلی حمید رفیعی، بهروز اسراری ارشاد (۱۳۸۲). تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- رحمانی، مزده (۱۳۸۵). ارزیابی عملکرد مؤسسات پژوهشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری سال ۱۳۸۳. رهیافت. شماره ۳۸. پاییز و زمستان.
- سرمد، زهره؛ بازرگان، عباس؛ حجازی، الهه (۱۳۸۳). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری. چاپ دهم. تهران: آگاه.
- سهرابی، زهره (۱۳۷۲). بررسی مشکلات موجود در انجام پژوهش از نظر اعضاء هیئت علمی دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علوم پزشکی ایران.
- شمسایی گلسفیدی، ابراهیم (۱۳۷۳). بررسی عوامل بازدارنده و تنگناهای مربوط به فعالیت‌های علمی پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشکده‌های کشاورزی کشور. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت مدرس.

صادقی، عباس (۱۳۷۰). بررسی مشکلات تحقیق در رشته‌های علوم انسانی از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم انسانی دانشگاه اصفهان. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*. دانشگاه اصفهان.

صادقی، عباس؛ انوری، صدور (۱۳۸۳). نقش دانشگاه و پژوهش دانشگاهی در فرآیند توسعه. *مجموعه مقالات آموزش عالی و توسعه پایدار*. جلد اول. مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، انتشارات فرهنگ دهخدا.

قراخانلو، رضا؛ آقا علی‌نژاد، حمید (۱۳۷۹). *شناسایی موانع و مشکلات پژوهش در تربیت بدنی و علوم ورزشی در دانشگاه‌های ایران*. پژوهشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی.

کیوانی، جعفر؛ آراسته، حمیدرضا (۱۳۸۳). *آموزش عالی و توسعه پایدار*. *مجموعه مقالات همایش (جلد دوم)*. تهران: مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی و انتشارات فرهنگ دهخدا.

محمدی، رضا و همکاران (۱۳۸۶). *ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی: مفاهیم، اصول، روش‌ها، معیارها*. تهران: سازمان سنجش آموزش کشور.

Aluko, M. A. O (2003). The impact of culture on organizational performance in selected textile firms in Nigeria. *Nordic Journal of African Studies*. 12 (2): 164–179.

Aung Latt, Kpan (2008). *Motivating people on the way towards organizational performance*. Covalence, Ethical Quotation System.

Durgin, Thomas V (2006). *Using Competency Management to Drive Organizational Performance*. *Using Competency Management to Drive Organizational Performance*. Human Capital Institute.

Lorimer, James (2006). Performance Indicator use in Canada, the U. S. and aboard. OCUFA Research Paper.

www.ocufa.on.ca/research/ocufa

Mohan, S Rama (2005). Benchmarking evaluation of performance of public research institute using data envelopment analysis. *Journal of Scientific & Industrial Research*.

Nowaczyk, Ronald; Underwood, David (1995). Possible indicators of research quality for colleges and universities. The education policy analysis. Vol, 3. No, 20. <http://epaa.asu.edu/epaa/v3n20.htm/>